

Over de expansie van *Rheumaptera cervinalis* SCOPOLI in België sedert 1984 (Lepidoptera : Geometridae)

Willy TROUKENS

Abstract. On the spread of *Rheumaptera cervinalis* SCOPOLI in Belgium from 1984 on (Lepidoptera : Geometridae)

Rheumaptera cervinalis SCOPOLI had been recorded only three times in Belgium before 1984. Since that year the species has become more widespread (9 localities) and it is sometimes met with in large numbers. The author gives a list of all known captures from 1984 onwards and discusses the differences in the habitus between *R. cervinalis* and *Triphosa dubitata* LINNAEUS.

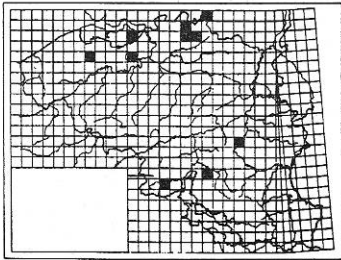
Résumé. De la répartition de *Rheumaptera cervinalis* SCOPOLI en Belgique depuis 1984. *Rheumaptera cervinalis* SCOPOLI n'a été signalé de Belgique qu'à trois reprises avant 1984. Depuis, l'espèce a été découverte en maintes localités (9) et parfois en grandes quantités. L'auteur donne une liste des captures connues depuis 1984 et commente les différences d'habitus entre *R. cervinalis* et *Triphosa dubitata* LINNAEUS.

W. Troukens: Van Souststraat 502, B-1070 Anderlecht.

Rheumaptera cervinalis SCOPOLI werd vroeger in België heel zelden gevangen (RIEMIS 1987). Volgens HACKRAY & SARLET (1981) en WÉRY (1989) zijn slechts 5 oudere vangsten bekend. Vanaf 1984, na een afwezigheid van 50 jaar, verschijnt de vlinder plots op verschillende plaatsen, zowel in het noorden als in het zuiden van het land. Waar deze spanner opduikt, wordt hij gewoonlijk in een korte tijdspanne talrijk waargenomen.

Dank zij de medewerkers aan het Belgisch Trekvlinderonderzoek konden over *R. cervinalis* heel wat nieuwe gegevens verzameld worden. Hoewel de vlinder nog steeds als zeldzaam geldt, zijn ondertussen al een honderdtal meldingen geregistreerd uit 9 verschillende plaatsen in België. Meldenswaardig is dat ook te Hulst in Zeeuws-Vlaanderen op 6.V.1986 een exemplaar werd gevangen door Eddy VERMANDEL. *R. cervinalis* evolueerde het voorbije decennium van «occasionele dwaalgast» tot «lokale standvlinder».

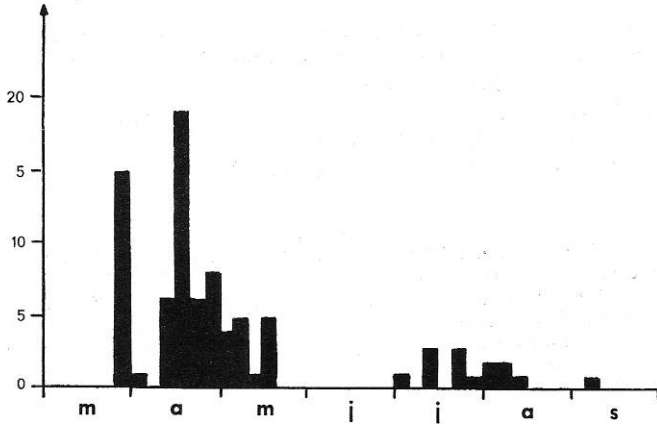
Alle tot nu bekende gegevens vanaf 1984 werden chronologisch bijeen gebracht in tabel 1 en verwerkt tot een verspreidingskaart (fig. 1) en een histogram (fig. 2). Met foto's wordt tenslotte gewezen op het onderscheid tussen *R. cervinalis* en *Triphosa dubitata* LINNAEUS (fig. 3).

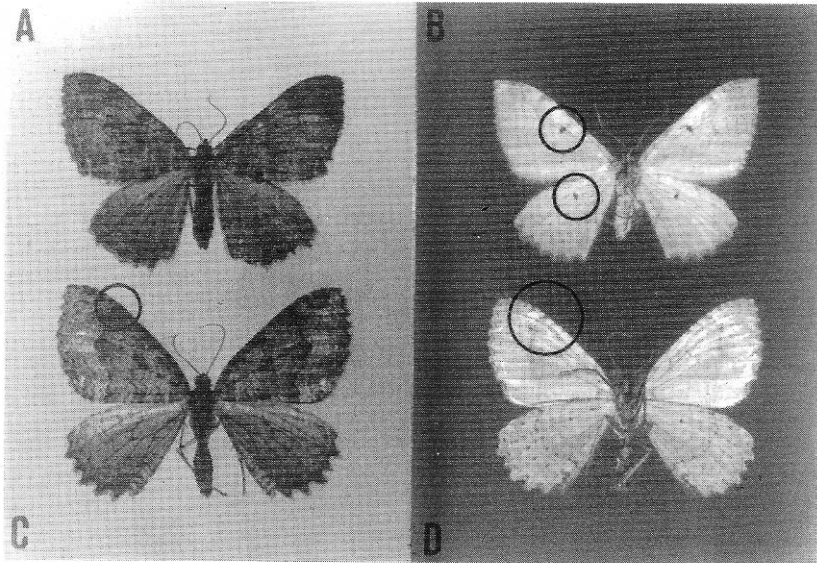
Figuur 1 : Verspreidingskaart van *Rheumaptera cervinalis* SCOPOLI in België sedert 1984.

Tabel 1 : Verzamelde gegevens van *Rheumaptera cervicalis* SCOPOLI in chronologische volgorde.

Datum	Plaats	Aantal	Commentaar	Legit
22.IV.1984	Ciergnon (Nam.)	1	Eerste vangst sedert 1934.	A. ARTOISENET
5.VIII.1984	Poppel (Antw.)	1		B. MISONNE
10.IX.1984	Hamme (O.Vl.)	1	Op huisgevel in wijk 'Vierkouter'	H. KINDERS
8.V.1985	Merksplas (Antw.)	1		E. DUFRAING
10.V.1985	Hamme (O.Vl.)	1		H. KINDERS
13.V.1985	Poppel (Antw.)	1		B. MISONNE
24.VII.1985	Poppel (Antw.)	1		B. MISONNE
17.V.1986	Poppel (Antw.)	1		B. MISONNE
16.IV.1987	Merksplas (Antw.)	1		E. DUFRAING
23.IV.1987	Merksplas (Antw.)	1		E. DUFRAING
24.IV.1987	Hamme (O.Vl.)	1		H. KINDERS
24.IV.1987	Turnhout (Antw.)	2		A. RIEMIS
25.IV.1987	Turnhout (Antw.)	1		A. RIEMIS
28.IV.1987	Turnhout (Antw.)	2		A. RIEMIS
28.IV.1987	Beerse (Antw.)	2		L. DUFRAING
29.IV.1987	Turnhout (Antw.)	2		A. RIEMIS
1.V.1987	Poppel (Antw.)	1		B. MISONNE
6.V.1987	Ursel (O.Vl.)	1		D. SIERENS
8.V.1987	Turnhout (Antw.)	1		A. RIEMIS
3.VII.1987	Presgaux (Nam.)	1		M. GILLARD
23.VII.1987	Turnhout (Antw.)	1		A. RIEMIS
9.VIII.1987	Turnhout (Antw.)	1		A. RIEMIS
10.VIII.1987	Hamme (O.Vl.)	1	In natuurgebied «De Bunt»	H. KINDERS
11.VIII.1987	Turnhout (Antw.)	1		A. RIEMIS
3.IV.1988	Hamme (O.Vl.)	1	In wijk 'Vierkouter' op licht.	H. KINDERS
12.IV.1988	Hamme (O.Vl.)	1		H. KINDERS
14.IV.1988	Hamme (O.Vl.)	1		H. KINDERS
15.IV.1988	Hamme (O.Vl.)	2		H. KINDERS
15.IV.1988	Hamoir (Lux.)	3	Talrijk op licht (WÉRY 1989).	J.P. HERZET
16.IV.1988	Hamme (O.Vl.)	3	Op licht in wijk 'Vierkouter'.	H. KINDERS
17.IV.1988	Hamme (O.Vl.)	6		H. KINDERS
18.IV.1988	Hamme (O.Vl.)	2		H. KINDERS
18.IV.1988	Merksplas (Antw.)	1		E. DUFRAING
19.IV.1988	Hamme (O.Vl.)	2	Op licht in wijk 'Vierkouter'.	H. KINDERS
19.IV.1988	Hamoir (Lux.)	?	Talrijk op licht.	J.P. HERZET
20.IV.1988	Hamme (O.Vl.)	2	Op licht in wijk 'Vierkouter'.	H. KINDERS
30.IV.1988	Hamme (O.Vl.)	2	Op licht in wijk 'Vierkouter'.	H. KINDERS
2.V.1988	Hamme (O.Vl.)	1	Op licht in wijk 'Vierkouter'	H. KINDERS
5.V.1988	Merksplas (Antw.)	1		E. DUFRAING
18.V.1988	Beerse (Antw.)	5		L. DUFRAING
13.VII.1988	Hamme (O.Vl.)	1	Overdag op huisvenster (In 'Merk-H. KINDERS waardige vlinderwaarnemingen 1988' staat foutief «juni» vermeld.	H. KINDERS
21.VII.1988	Beerse (Antw.)	1		L. DUFRAING
29.VII.1988	Ursel (O.Vl.)	1		D. SIERENS
??.1988	Poppel (Antw.)	1		B. MISONNE
26.III.1989	Hamoir (Lux.)	12		J.P. HERZET
26.III.1989	Hamme (O.Vl.)	1	Op licht in wijk 'Vierkouter'	H. KINDERS
27.III.1989	Hamme (O.Vl.)	1	Op muur.	H. KINDERS
29.III.1989	Beerse (Antw.)	1		L. DUFRAING
15.VII.1989	Beerse (Antw.)	2		L. DUFRAING
14.IV.1990	Beerse (Antw.)	1		L. DUFRAING
5.V.1990	Poppel (Antw.)	1	Op licht.	B. MISONNE
7.V.1990	Beerse (Antw.)	1		L. DUFRAING

Figuur 2 : Vliegtijd van *Rheumaptera cervinalis* SCOPOLI. Het histogram wijst op een stevige lente-generatie en een partiële zomer-generatie. De gegevens van maart zijn alle uit 1989.

Figuur 3 : Boven: *Rheumaptera cervinalis* SCOPOLI (A = recto; B = verso), Poppel, 1988 (A) en 17.V.1986 (B), leg. B. MISONNE.

Onder: *Triphosa dubitata* LINNAEUS (C = recto; D = verso), Dilbeek, 1.X.1985, leg. W. TROUKENS. Minder duidelijk getekende exemplaren van *R. cervinalis* worden wel eens verward met *T. dubitata*. Op de foto's wordt met kringetjes gewezen op enkele onderscheidingskenmerken.

Dit artikelje kwam tot stand dank zij de gewaardeerde medewerking en de gegevens van A. ARTOISENET (Franc-Waret), Eric DUFRAING (Merksplas), Leo DUFRAING (Beerse), Marcel GILLARD (Presgaux), J.P. HERZET (Hamoir), Hans KINDERS (Hamme), Bernard MISONNE (Poppel), Alex RIEMIS (Turnhout), Daniël SIERENS (Zomergem), Marc VAN OPSTAELE (Ursel) en Eddy VERMANDEL (Hulst, NL). Hartelijk dank!

Bibliografie

- Hackray, J. & Sarlet, L.G., 1981. Catalogue des Macrolépidoptères de Belgique. Vol. IV Geometridae. - Supplément à *Lambillionea* nr. 688.
- Riemis, A., 1987. *Rheumaptera cervinalis* SCOPOLI : nieuw voor de Kempen (Lepidoptera : Geometridae). - *Phegea* 15 : 191-193.
- Wéry, A., 1989. *Calocalpe cervinalis* Scop. in België. - *Bull. Belg. Lep. Kring* 18 : 69.

Boekbespreking

Göswald, K. : *Die Waldameise. Band 2. Die Waldameise im ökosystem Wald, ihr Nutzen und ihre Hege.*

16 x 23,5 cm, 510 p., 6 kleurplaten, 178 tekstfiguren, 10 tabellen, Aula-Verlag GmbH, Postfach 1366, D-6200 Wiesbaden 1, 1990, gebonden met stofomslag, DM 198.- (prijs voor beide delen samen: DM 360.-) (ISBN 3-89104-476-3).

Iets meer dan een jaar na het verschijnen van het eerste deel (zie bespreking *Phegea* 17: 104), besluit de auteur met dit tweede deel zijn zeer uitgebreide studie over de bosmieren. Terwijl de nadruk in het eerste deel vooral lag op de mieren zelf, gaat nu de meeste aandacht uit naar het ecosysteem waarin deze mieren leven: het bos. Het gaat met de bossen (vooral in Duitsland) erg slecht. De auteur schetst de voornaamste oorzaken die geleid hebben tot deze achteruitgang, vooral dan in verband met de bosmieren (monokulturen, gifstoffen, uitroeiing door de mens enz.). Daarna geeft hij een overzicht van de gevolgen die deze achteruitgang heeft op alle levende wezens (met inbegrip van de mens) in het ecosysteem bos.

Veel informatie over het nut van de bosmieren wordt in de volgende hoofdstukken gegeven. Allereerst kunnen bosmieren uitstekend gebruikt worden als bioindicatoren door hun gevoeligheid voor o.a. radioactiviteit, gifstoffen e.d. Verder kunnen bosmieren zorgen voor (min of meer snelle) heropbouw van het ecosysteem bos. Zij kunnen met succes ingezet worden tegen schadelijke insecten. In het algemeen zorgen bosmieren voor een gezond bos door o.a. verbetering van de bodem, verspreiding van zaden, gunstige invloed op de andere bosdieren.

Nadat het nut van bosmieren duidelijk is aangetoond, geeft de auteur aan dat het niet voldoende is deze diergroep te beschermen door de wet, maar dat het tevens noodzakelijk is om actief bij te dragen tot de verzorging van het resterende bosmierenbestand. In de eerste plaats dienen de nog bestaande nesten beschermd te worden, maar dit zal op de lange duur niet genoeg blijken voor het voortbestaan. Daarom is het noodzakelijk om bosmieren actief te kweken, zowel in het bos zelf als in laboratoriumomstandigheden.

Het laatste hoofdstuk behandelt, naast het observeren van bosmieren in de vrije natuur, het kweken van bosmieren in zogenaamde formikariën. Het boek besluit met een literatuurlijst, en een alfabetisch zaak- en naamregister. Het boek is even verzorgd uitgegeven als het eerste deel en verdient een ruime verspreiding.

W.O. De Prins